

Filozofsko-poetski pristup zbirci pjesama Pili smo materinsko mlijeko Marijana I. Čaglja

Zbirka pjesama *Pili smo materinsko mlijeko* Marijana Ivana Čaglja* nije neki čisto misaoni filozofski traktat kao Aristotelova, Hegelova, Kantova ili Heideggerova filozofija, premda se u zbirci spominju neka imena filozofa Hegela (*Povijest mora početi*), Platona (*Na slijepoj lađi*) i sama riječ filozofija (*Na rubu svoga ponora*), nego je ona misaono-osjećajna poetska rezonancija pjesnikove duše. Ovdje se govori o realnoj rezonanciji i o realnom dinamizmu stvarnosti. Nas poglavito zanima ona stvarnost svakidašnjice koja većini ostaje nezamijećena, a pjesnik je prepoznaje i izriče u svojim pjesmama.

Međutim, ova zbirka ipak dotiče neka filozofska pitanja o kojima su pisane duge filozofske rasprave: problem zla, relativizma, prostora, neponovljivosti egzistencije smisla. Tako on stavlja u dječja usta pitanje zašto je sjalo sunce ako se zločin dogodio i zašto limuzine nisu klizile nekom drugom ulicom u nekom drugom gradu? (*Recite Johnu i Karolini*) Za one koji žive u magli, njima je sve blizu i

* 2. prošireno izdanje, Crkva u svijetu, Split, 2000., 151 stranica.

daleko, filozofski rečeno, oni upadaju u Protagorin relativizam ili dolaze do Gorgijinih tvrdnji da možda ničega nema (*Magla*). On se ne pita o realnosti i o biti prostora, poput Aristotela, Newtona ili Kanta, on ga jednostavno promatra kao dar i opominje čovjeka da "nismo razumjeli dar prostora" (*Sve mora biti tiše*). A onome tko kormilari "bez osvrta na zvijezde" poručuje da zaboravlja sebe (*Na slijepoj lađi*).

Mogli bismo reći u sklopu egzistencijalističke filozofije da Marijan Čagalj uočava jedinstvenost čovjeka, jer "ničeg na svijetu nema slična nama" (*Mi u kolodvoru*) i neponovljivost oca, majke, srca, čovjeka i vremena (*Samo jedan put*); želio bi da nitko ne bude bezimen, neznan, uostalom "tko je rođen za to da ga zovu neznanim"? (*Enciklika*) Čovjek nije riba ni riža niti slonokost (*Na kraju krajeva*). Pokušava oslušivati one koji rade u kršu čije "boli duboko u šutnji vapnenca poznaje jedino Nebo nad nama" (*Palo je plavo veče*) i potom oživjeti davno usnule živote svojih pradjedova. Nastoji biti glasnogovornikom onih koji su živeći vrednote predani tišini i zaboravu. Posebno mjesto zauzima upravo majka kao izvor čovjekove egzistencije.

Ispričavam se što sam prisiljen napraviti nasilje nad cjelinom zbirke, jer ću svojim vjedrom razumijevanja pokušati zgrabiti iz ovih pjesama misli koje su, dakako, samo fragmenti cjeline, koju je pjesnik obuhvatio i savio u svežanj svojega bića, donio je zapisanu i nama ponudio za razumijevanje svijeta, čovjeka, ali i njegove duše. Ovi fragmenti nisu rezultat nečitanja ili površnoga neiščitavanja zbirke, nego su ontologički imperativ ograničenosti govora kao govora. Ali to ne znači da govor ne može govoriti i da ne govori i o Beskonačnom i Neograničenom. Naprotiv, smatram da upravo pjesnici, uz teologe, filozofe i mistike, imaju milost da u tom ograničenom govoru mnogo mogu reći o Neograničenomu, o Do-kraja-Neizrecivomu ali vrlo bliskom i osobno doživljenom Bogu.

Pjesnik o čijoj zbirci govorimo je hermeneutika dinamizma egzistencije ali i statičnosti ljepote. On bi u životu htio zaustaviti ljepotu i dobrotu i pretvoriti ih u Parmenidov ukočeni i neprolazni *einai*. Ta ljepota, dobrota i plemenitost ne bi smjele biti u Platonovu svijetu ideja, nego u upravo egzistencijalnom idealno-konkretnomu dodirivati svakoga čovjeka, ali ne svojim sjenama nego čisto božanskim sjajem.

Pjesnik se kao protohermeneutika stvarnosti zaustavio u izričaju u napisanoj pjesmi, ali on nije zaustavljen u tumačenju, nego je osuđen na nerazumljivost i na nerazumijevanja heterohermeneutičara ili čitatelja, no isto tako pomilovan i nagrađen od novih pokoljenja za sve rane koje mu zadaje njegovo vrijeme.

Ovaj će prikaz biti izrečena nedorečenost pjesnikovih misli koje nisu pjesnikova apstrakcija, nego misli kao ogled stvarnosti u ogledalu pjesnikove duše koja bi htjela zrcaliti samo sunce i zlatna žita. No stvarnost magle i noći, kada već postoji i pjesnik je uočava, traži mjesto u tom ogledalu koje, dok je zasjenjenos noći života, ipak vapi za zorom sjaja. Ova izrečena nedorečenost nije pjesnikova škrtošć riječi, nego bogatstvo doživljaja stvarnosti koju pjesnik nudi na slutnju onima koji nisu postali gluhi na njegove titraje. Ako ima takvih gluhih, molim ih da se ne upuštaju u pjesnikov svijet, nego neka ga ostave da on pjeva svojim i tuđim jutrima.

Hodajući obalama pjesnikovih tema, čovjek negdje prepoznaje i svoje stope i vidi tuđe tragove boli i nadanja. Ta obala postaje zajednička pjesniku i čitatelju i kada se nađu u zagrljaju iste obale, tada se pjesnik i čitatelj najbolje razumiju.

Prošetajmo se obalama Čagljevih pjesama i potražimo neke teme koje se uočavaju u njegovoj zbirci.

Premda se pjesnikov kostur još nije "tužio da se hranim zlim i teškim mislima, na kraju krajeva ruke su moje još djetinjaste" (*Na kraju krajeva*), on ipak nije slijep i neosjetljiv na zloću koju uočava oko sebe. On spava "usred psovki grada" (*Ja Hanibal*), noću sanja svakakve snove, primjerice, "da je sinoć prostak prevario srednjoškolku" (*Sni i rukovanja*) i začuđeno pita: Zar i danas "nevine ptice na koje svi luđaci pucaju nijemo bježe"? (*Majko*) Našao se pred strijelom nečijih ognjenih očiju i osjeća da prema njemu ide "val paklene plime" (*Plime*) i to upravo plime, a ne oseke. Jednako ga bole udarci koje prima Krist i siročće pa zato pita: "Broji li itko udarce po licu Kristovu i siročćetovu, skuplja li netko cjelove i trnje, gleda li tkogod kako poraz kosi prevareno žito"? (*A sada neka bude tako*) On čuje čovjekov jecaj koji je "na svim jezicima jednak", nekad iščezne, no "opet ga dovalja val daljine" (*Jecaj*). Izvor toga zla je čovjek, jer:

"Brda smo svijetla i turobna -
još u nama vrijeme pronalazi zlato

i otrove" (*Tko smo*).

Nakon rečenoga mogli bismo se upitati: zar čovjek, zaista, nije Plautov ili Hobbesov *lupus* ili pjesnikov *canis*, jer:

"Kao da su rođaci psima
otimlju se ljudi
laju i ugrizaju se
a mladi bruse svoje strasti

u iščekivanju:

tko će ostati

a tko pasti" (*Dosta je*).

Pjesnik se ne može složiti sa svijetom zla, zato proklinje muteže srca čovječjega (*Voda*). Njemu je dosta toga govora kojem su se "giljotine pokoravale i naređena smrt", on hoće šutnju, "melodiju izlazećeg sunca" (*Hoću šutnju*) i ne želi biti "mrlja na pejzažima snježnim" (*Vapaj ilovače*).

Izvorni se čovjek, na početku svojega životnog puta, opremljen bezazlenim čovječtvom, pita:

"Koliko li u bisagama djetinjstva ponesosmo
bistrine kojom govorasmo:
mnogo je magle naokolo i opasnosti
da ne učinimo ništa...

Tko nas je zaveo u klance jadikovce
gdje nas udišu suše i prašine
(...)

Zašto smo pokorni velikom nemiru
van kojeg ne rastu više
naši grmovi ni snovi" (*Nije svejedno*)?

U pojedinim trenucima uočava se kako pjesnik priznaje:

"I pjesme naše i filozofije
bez grižnje su prognale
porijeklo nadanja
(...)

Nema u našem umu kompasa
da bismo se oduprli najezdama
vremena" (*Na rubu svoga ponora*).

U takvu ozračju upućuje svoj gotovo bespomoćni krik, jer:

"I svi zagrljaji i cvjetovi
što mogu protiv tamnih smišljanja
i protiv noževa" (*Ima nade*).

Nalazi se u opasnosti da usred podmuklosti i pjesma zamukne i zato pjeva:

"Htjela si pjesmo u svijet
sa svojim svijetlim barjacima
htjela si prijateljstva sklapati
sa sinovima zemaljskim -

htjela si svoje biserje

r a s u t i...

(...)

kraj podmuklih naselja

i Krista su razapeli -

(...)

Pjesmo nedužna

ostani zauvijek u svom srcu

u svojim ustima neizrečena

Kad ti usta zamru

(negdje u planini)

ti se nebesima

vini" (*Vini se nebesima*)

No, da čitav život na kraju ne bude "album mrtvog vremena" (*Eloi, eloi, lama sabakhtani*), on poziva da odložimo "oružje u sjene spomenika", "da jata grlica slete, mirno lagano na epohu ovu" zasadajući "osmijeh u dane Čovjeka" (*I bilo koji čovječe*) i "kroz svaku muku grcaj, bol i krik neka bude jedna svijetla nit" (*Klik*). Dakako da za to treba započeti zajedničko preobraženje:

"Pustite da se rastvori jutro

kao mirni veliki cvijet

i neka iz plave magle dolina

izraste sunce i istina

(...)

i potrebno je da započne vijek

zajedničkog preobraženja" (*Dosta je*).

Drugim riječima, pjesnik bi realnost patnje i boli bespovratno poslao u heraklitovsko prolazno rei ili bi pretvorio u svečanu sunčanu rijeku koja teče u more nadanja i tako bi htio otvoriti horizont za bolja čovjekova jutra. I u tome se očituje jedan *crescendo* egzistencijalno-poetskog optimizma. On nudi optimizam u stvarnosti srušenih mostova, jer:

"Oni i ovi

soreni mostovi

još mogu biti temelji za nove

osim da izaberemo Noć

za svoju majku Crnu

za svoju nemilosnu Zvijezdu" (*Mostovi*).

Kao svećenik stavlja se na raspolaganje svom Učitelju

“i ne krije on
koliko je čovjek
koliko plače
(...)
Šalješ ga
da odnese tvoju Utjehu
u dolinu tuge
i u podrume vremena svijetlu Riječ
... kao zgrčeni čavao na putu
umiruća ga starica čeka
a on ...
i znade on
da si prije njega raspet
i da si uskrsnuo
(...)
Ispruži krvave svoje ruke Rabi
Daruj mu hrabrosti
za sve daljine
(nepojmljive)” (*Ispruži svoje ruke Rabi*).

Za majke kaže da su “stražari koji čuvaju svijet”, “beskonačna tiha bdijenja, izgubljena u nedostupnom nebu davanja”, i “smiješe se i pate” (*Majke*).

Osjeća se duboka privrženost majci koja “koja ni jednoga dara ni pozdrava ne očekuje”, a on bi htio “da cio svemir sutra svetkuje” njezin rođendan (*Rođendan*).

Komunicira s čempresom koji bdije nad grobom dragih mu roditelja oca i majke; on mu se javi, obasja ga, opomene, nasmije mu se, oprost mu i oblije ga svega litanijama mira (*Čempres*).

Svjestan je da ga majka nije kupila niti našla na žalu (*Na kraju krajeva*), zato je svojim pjesničkim kistom u pjesmi *Htio sam majko* iznijansirano naslikao portret svoje majke i svih dragih majki koje su nas učile samo istine, a ne bajke.

“Preda mnom svečan sunčana rijeka
sličići na Tvoje misli skrite,
koje hite do svih daljina
iz kojih bih mogao da se vratim...

Ako je moja duša kao svijetla ruka,
na njoj se blista najzlatniji prsten,
a u nj urezano Tvoje ponizno ime,
moja junačka Majko.

Ti ni jedne bajke nisi poznavala,
učila si me samo istine -

teške kao kamenje,
jake kao olujne huke -
ponavljala ih kroz smiješak i suze.

Nisi mi dala manje radosti
nego je drugi imaju u očima.
Samo si Ti u moje još pohranila i tajne
zbog kojih me motre kad prolazim
i pitaju: - što ovaj viče:
živjele igre i vrijeme karnevala?
Htio sam, Majko, izreći pjesmu o Tebi
na čistom Vrhcu brda,
kad najnježnija zvjezdana noć
umorni svijet ljubi u čelo ili u zoru,
kad se nebo pretvara u more karanfila,
ali - nijem sam ostao i žalostan.

I u školi kad sam pisao zadaće o Tebi
o Tvojim umorima nisam znao ništa reći,
ni koliko su divni svjetovi
iza Tvojih šutnja.

Znam da nitko neće istražiti srebro predanja,
što kao zaborav tiho
u vašim koracima blista,
sve majke drage.

Ja opet, kao dijete koje na obali mora
sakuplja školjke male
da od njih sagradi najdraži grad,
govorim o tvojim rukama,
koje su orale polja boli,
govorim o Tvojim očima, Majko,
koje su pune svjetlosti
najdražih podneva
i plave od vidika
za kojima sam Tebi išeznuo." (*Htio sam majko*)

Svi ovi fragmenti pjesnikovih misli pomažu uočiti potpuni lik pjesnikove duše i njegove pjesničke rezonancije u pjesmama. On se više nikada ne može pretvoriti u šutnju i onda kada šuti i zašuti, ne može biti nikada sam, i kada je sam, jer se nepovratno približio epohi u kojoj živi i budućim vremenima, kao osvježenje za bremenitoga čovjeka, čije nade mogu biti donadane.

Ivan Tadić